

P õ l t s a m a a t õ õ s t u s k o o l .

(end. Eesti Aleksandri kool, Kaarlimõisas.)

Põltsamaa tõeõstuskoool asub Põltsamaa linna lähedal, Kaarli-
mõisas, end. Eesti Aleksandri kooli ruumes ja on selle kooli lähem järeltuliija.

Eesti Aleksandri kooli asutamine on Eesti ärkamise aja, kuid eriti Viljandimaa ajaloo ilusamaid lehekülgi. Mõtte algatajaiks ja läbiviijaiks olid suuremalt jõeolt Viljandimaa mehed, alates Põlteritsu kooliõpetaja J. Adamsoniga ja lõpetades Prof. J. Kõhleriga. Viimase teeneks tuleb lugeda seda, et keiser Aleksander 1869. a loa andis kooli asutamiseks ja selleks üle Vene riigi raha korjamiseks. Vabanenud orjusest, oli see aeg Eesti rahvas veel vaene, kuid suutis siiski kopikaliste annetustega niisuure summa- ligi 200 tuhat kuld rubla- kokku koguda, et sellega sai endise mõisnikkude gümnaasiumi Kaarlimõisas ära osta, vajalised remondid teostada, ning ülejäänud kapitali 1/3 hiljem kooli üleval pidaa.

Eesti Aleksandri kool avati 20 augustil 1988 aastal. See oli rahvuslik suursündmus toll ajal. Rahvast oli lähedalt ja kaugelt kokku tulnud murrana. Ainult veike osa sellest mahtus kooli saali. Lauldi ja peeti kõnesi rahvuslikus vaimistuses. Eemale jäid ainult kohalised Saksameelsed pastorid, ja selle tõttu jäi ka kooli õnnistamine Ev. Lutheruse kombe järele ära. Seda arvesse võttes pidas seeaegne "Valguse" toimetaja J. Kõrv pastorite vastu ägeda kõne. Ta haaras kinni mõttest, et kool oli asutatud vabastaja keiser Aleksandri auks ja hüidis pastorite adressil: "Nad ei karda Jumalat ega austa keisrit". Ap. Üigeusu kombe järele pidas õnnistuse kohalik preester. Tema kõnest on avamispidustusest osavõtjaille meelde jäänud lause: "Adra tagant oled sa siia tulnud ja adra taha pead sa minema haridust omades tagasi". Üldse kõigist kõnedest kõis läbi see soov ja nõue, et Eesti rahva pojad ei tohi haridust omades oma rahvale võõraks jääda ja pidid ka kehalisest tõeõst lugupidama.

Kool alustas oma tõeõd inspektor H. Hansonil juhtimisel, kes oli südamest Eesti mees, kuigi ta ülemuse ees pidi näitama vene nõgu. Olguigi et kooli õpekeeleks ei saanud jääda Eesti keel, kuid tähtis oli seegi, et koolis Eesti keelt õpetati. Ka Eesti keele õpetajatega oli kooli õnne. Õpetajateks olid kirjanikud Jakob Tamm ja hiljem kauemat aega Ernst Peterson-Särgava. Viimase teeneid sell alal tuleb eriti hinnata. Mõõdumud suvel end. Aleksandri kooli kasv. koosviibimisel end. kooli ruumes sai ta üksmeelsete tunnustuste ja auavaldiste osaliseks. Samal koosolekul otsustati kaasa aidata, et see vana auvõõrt kool saaks täiesti korda sätatud. Ühtlasi otsustati ka Haridusministeeriumi poole pöörrata palvega selleks otstarbeks toetuse määramiseks.

Kool suleti 1905. a. Õpetajad, kes see aeg veel kooli juures olid mõisteti karistusalkade poolt surma, kuid pääsesid siiski surmast.

T Õ Õ s t u s k o o l .

Viljandi maavalitsus ostis Eesti Aleksandri kooli krundi ja majad pärisomanduseks ja tÕõstuskool avati siin 7.nov. 1921 aastal. Kool oli registreeritud alul täienduskoolina -kõigistõõstamajandus- ja teiste harudega. Puudus algul selgus kooli sihigi kohta. Opetavad puudusid täiesti, neid polnud ka kuskilt saada, kuna kool oli üks esimesi oma tüübi poolest. Soome ja Saksa selletõõbilisi kooli eeskujuks võttes ja meie oludega kohandades, kujunes hiljem sellest koolist viimase ja tÕõstuskooli puu- ja raustõõsokondadega. See kooli tüüp on ka läbi 188nud ja üldist tunnustamist ümbruskonnas leidnud. Koolil läks kindlalt omal ajal Saksaalt odevalt kõige uuema tÕõbilised masinad ja sisse seaded müretseada, nii et ta kaua aega sellepöolest oli üks paremaid kodumaa tÕõstuskooli. Ka ümbruskonna lugupidamise, niisama kui see oli end. Eesti Aleksandri kooli ajalgi, on kool suutnud võita, mis näitas ka ühtlasi aasta-aastalt tÕõstellijate arvu kasvamine. Kool sai varematal aastatel oma tÕõkodadest ümarguselt pool miljoni senti puhastulu. Viimastel majanduslike kitsamatel aegadel ja ka õppetgevuse ümberkorraldamisel rohkem just puht metoodilisele alusele, on puhatulu suurus langenud, mis aga viimasel ajal jällegi tõusust tendentsi näitab. Tõõviljakus on märksa tõusnud, niisama ka tÕõ oma kvaliteedilt, eriti mõõdunud majandusaasta teisel poolel. Koolil on ümarguselt; vallasvara 30.000 kr. eest ja kinnisvara 70.000 kr. eest, seega ühte kokku 100.000 krooni eest. Õpilaste arv on koolis keskmiselt 60 ümber, neist 40 raustõõsokonnas ja 20 puutõõsokonnas. Kahel viimasel aastal on lisaks veel ehitustehniline klass 22 õpilasega, kes suuremas enamusel gümnaasiumi lõpetajad. Teoreetiliste ainete õpetajaid on koolil 3 ja instruktoreid punktõõde alal 2 ja metallitõõde alal 4, peale nende veel eriainete õpetajad-tunnijad.

Tähtsamaks saavutuseks viimasel ajal on koolil juba aastaid kestnud kavatsuse teostamine-kooli hydroelektri-jõujaama ehitamine kooli juurest mõõda voolavale, karestikurohkele Paala jõele. Jõujaama ehitus ja turbinitega varustamine sai mõõdunud majandusaastal lõpule viidud. Kuna oma veejõujaam, kooli tasuta energiaga varustab, siis saavutakse sellega suurt kulude kokkuhoidu-ümarguselt 2000 krooni aastas. Jaama vähe täiendades ja ühe kiirjooksja turbiniga varustades, võib selle võimsust kergesti tõsta 80 H.J., mis kooli edespidiseks arenguks otsustava tähtsusega.

Suurema puudusena on olnud koolil aastate kestel see, et koolil pole jätkunud summe kooli majadele täieliku kapitali remonti ja vajalikke ümberehitusi teha, kuna vähemadgi hädapärased parandused ja juurdeehitised võrdlemisi suurt kulu on nõudnud. Kui kool 1905.a. suleti, jäid majad peasegu ilma järevalveta. Kivimajal oli katus mitmet kohast tuulest ära lõhutud, vihm läbi sadanud ja laed ära mädanenud. Niisama olid ajutised majade kasutajad (majad olid sõjavägedele kasarmuks, hiljem asunikudele ja nende loomadele peavarjuks) neid igaküsinult lõhkunud ja rüvetanud.

Peahoone siseustel olid pelkirjad: "konnata feldfeebelja" j.n.e., kuna alumine kord oli hiljem asunikkudele loomaaudaks. Kardeti lagude sissekukkumist ja sellepärast olid suurematesse ruumidesse lagudele toed alla pandud. Seeaegne Haridusmin. Akad. Polestshuk soovitanud majale kui täiesti kõlbmatule, mini alla panna. Asudes 1922.a. õpetajaks Põltsamaa tööstuskooli, pani Viljandi maavalitsuse haridusosakond minule ette kategoorilise nõudmise, sinult siis arendada kooli edasi, kui kooli peahoone tasub kasutama hakata. Saades minult kindla jaatava vastuse, andis esialgeteks parandustöödeks Kr. 1000. Lasksin kohe katuse ja laed ära parandada, aktuse läe sirgeks kruvida ja toed alt ära võtta ning ruumid elamiskõlvulisteks remontida. Kui siis mõni nädal hiljem, maavalitsus terves koosseisus, koolinõunikud ja Haridusministeeriumi esitaja Akad. Polestshuk, kooli tulid vaatama ja küsimust otsustama, kas koolil olla või mitte olla, siis langes otsus kooli arendamise kasuks. Akadeemik Polestshuk oli otse üllatatud, kui komisjonile näitasin, milliste lisa sarikate ja tugistikkudega olid maja katus ja laed kõvendatud. Ta ütles et need kõik 100 % nõuetavast tugevamad on ja et majast eeskujulik koolimaja võib saada, kuna ta pealegi kooliks omal ajal on ehitatud. Otsustati kooli töökojad kooli puumajast kivimajaja üle viia ja ühtlasi ka rauatööosakond avada olgugi, et see veel Haridusministeeriumi poolt polnud kinnitatud. Määralisi teoreetilise ala õppejõude oli 2. - õpet. Hendrikson ja mina. Puutööosakonna instruktori kohuseid esimesel aastal täitis õpet. Hendrikson, kuna tema oli varem Venemaal tehnikas koolis seda ainet õpetanud. Rauatööosakonna praktiline töö jäi minu juhataja, kuna minul oli sell alal õppinud tööliste vilumus ja meistri kutse. Hiljem kujunes kool juba harilikku tüüpi tööstuskooliks, millele Haridusministeerium kindla kava ja õiguslikult alused muretses.

Põhjalikku remonti tuli aga aasta aastalt rahapuudusel edasi lükata kuni viimaks mõeldumud majandusaastal sellega sai algus tehtud. Haridusministeeriumi kutseoskuse osakond andis omalt poolt kivimajaja katuse parandamiseks ja värvimiseks Kr. 450 ja hiljem üldisteks remontideks Kr. 100. Maavalitsuselt saadud andmeil on ka remontideks vajalik suur rem summa ministeeriumi eelarvesse sisse võetud, mis võimaldab viimaks kooli täielikult korda seada.

Mõeldumud majandusaastal ja eriti selle teisel poolel on kooli üldharidusline ja eriti töökodade tegevus näidanud tunduvat tõusu tendentsi. Kui votta võrdluseks kooli töökodadest laekunud puhutulu, siis

l a e k u s 1935/6 majandusaasta e s i m e s e l poolel: (apr. sep Puutöökodade tööst Kr. 89,55 ja Rauatöökodadest Kr. 573,19

1935/6 majand. aasta t e i s e l poolel (okt. - märts) Puutöökodade tööst Kr. 711,87 ja Rauatöökodadest Kr. 887,97

Puutöökodadest kokku 801,42s. ja Rauatöökodadest Kokku Kr. 1461,16
Kõik Kokku Kr. 2262,58 (kakstuhat kakssada kuuskümmend kaks krooni 58 senti) Ettenähtud eelarves Kr. 2250.-
seega laekunud rohkem kui ettenähtud Kr. 12,58.-

Uutest tššvütetetest ja tššaladest, mis mššdunud majandusaastal teostatud oleks nimetamiseväärt:

I. Koolipinkide valmistamine suuremal arvul ja tššvütetes kindla süsteemi loomine, niihästi metoodiliste kui ka mitmesuguste mššb-
li tššde tegemisel.

II. Kooli rauatššosakonnas oleks uudsusena nimetamiseväärt: a) veikse-
mate tulekindlate kappide valmistamine (tehtud 4 kappi) ja b) peen-
mehaanika ning pššside tššstus.

Viimane nimetatud ala andnud iseseisvat puhatulu mššdunud majnd.
aasta üldisest rauatššosakonna tulust Kr. 557,18. Pššsitššstuse jek.
on niivõrd tellimistega ülekoomatud et praeguste võimaluste juures
vähemalt ühe aasta tšš ees on. See ala nõuaks arendamist sisseseade
täiendamise, veiksemate freemasinate juurdeõretsemisega nii et
suuremal arvul ka vähema vilumusega špilasi ja meistrid selle tšš
juurde saaks paigutada. Tššde otsekoheseks juhatajaks on vilunud pšš-
sisepp R. Passup. Ilma et tššde hankimist oleks reklaamitud, kogub
seda siiski väga palju, üle kogu maa, küll Kuresaarest ja isegi Petse-
rist ja kuna tšš peab olema esmaklassiline, milleks seda ka nii kauge
maa tagant siia saadetakse, siis ei saa seda esialgul peale meister
R. Passupi teised teha. Instr. Passup on aga peale selle III-da kl.
rautššosak. špilaste špetamise ja rauatššmasinate tšštamise juhata-
misega seotud.

Peenmehaanika ja eriti pššsitšš on veikese materjali kulu juu-
res väga tasuv ja ei võistle ühegi kodumaa tššstusega. Küll aga üle-
tab oma kvaliteedilt välistest sissetoodud artikleid ja on oma hin-
na poolest neist märksa odavam. Pealegi aitab see tšš väljaarendada
tššsete tššde tegijaid, kelle järele viimasel ajal tungiv nõudmine.
Üldiselt peab mainima, et peanegu eranditult on senini kõik kooli lš-
petajad oma erialale vastavat teenistust leidnud, kuna aga hšš prak-
tilise oskusega tššmehed on eriti hinnatud. Sellepärast olene pššid-
mud kõigi vajalikkude praktiliste tššvütete kättešpetamist arendada,
eriti aga tššsete ja hššde tššde tegemist ergutada, pealegi et ka špi-
lased siis tššd suurema huvi ja innuga teevad.

Haarlimššis, 10 aprillil 1926.a.

M. Liiva,
koolijuhataja.